

TÜRKİYE’DE BİR ETİK SERÜVENİ: DOÇENTLİK SINAVI ETİK KOMİSYONU

Şevket RUACAN

Ülkemizde araştırma ve yayın etiği kavramları 1980’li yılların sonlarında gündeme gelmeye başlamıştır. TÜBİTAK’ın 1991 yılında düzenlediği “Yayın Etiği” başlıklı sempozyum bu alanda bir milad sayılabilir. Yurtdışından da uzmanların katılımıyla zenginleşen bu toplantıda ilk kez bazı temel kavramlara dikkat çekilmeye başlanmıştır. TÜBİTAK 2001 yılında yasalar gereği sadece kurumun ilgili olduğu yayın ve araştırmalardaki etik sorunları incelemek ve gerektiğinde yaptırımlar önermek üzere “Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu- AYEK” adında bir kuruluşu görevlendirmiştir. Aynı yıllarda Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan yönetmelikte yerel ve merkezi etik kurullar kurulmuşsa da bunların görevleri ilaç araştırmaları ile sınırlandırılmıştır. Gene aynı yıllarda Başbakanlık’a bağlı “Devlet Memurları Etik Kurulu” çalışmaya başlamıştır. Bu gelişmelerden anlaşılabilceği gibi “etik” birçok yönden ülkemizin akademik, yönetsel hatta sosyal alanlarına girmeye başlamıştır. Bu dönemin karakteristik özelliklerinden birisi etik kavramının çok farklı amaç ve görüşlerle gündeme getirilmesi, bazen anlamının çarpıtılması, çinin boşaltılması hatta alay amacıyla bile kullanılmasının yolunun açılmasıdır.

Ancak artık bazı etik kavramların özellikle akademik kesimlerde yaygın olarak değerlendirilmesinin de yolu açılmıştır. Uygulamalı etiğin somut alanlarından birisi olan “Araştırma ve Yayın Etiği” ise artık Türkiye’nin de gözünü kapatamayacağı bir düzeye ulaşmıştır. Giderek yurtdışı yayınların kaçınılmaz bir ögesi olan “etik uygunluk” Türk araştırmacı ve akademisyenlerinin de çalışmalarında zorunlu bir koşul olmaya başlamıştır. Bu dönemde ülkemizde yayınlanan çok sayıdaki kitap ve makalenin de bu konuyu içermeye başladıkları görülmektedir.

Etik konusunun akademik yaşama girişte zorunlu bir önkoşul olarak getirilmesi, böyle bir ortamda 2001 yılında yeniden düzenlenen Doçentlik Sınavı Yönetmeliği ile sağlanmıştır. Aslında bu koşulların ve denetimin akademik yaşamın daha da erken dönemlerinde (doktora, yardımcı doçentliğe atanma gibi) uygulanması daha uygundur. Ancak Türkiye’de akademik değerlendirmenin tek “merkezi” basamağı doçentlik sınavı olduğundan o zamanlar için çok yaygın olarak tanınmayan kuralların öncelikle bu basamakta denenmesinin yararlı olacağı düşünülmüş olabilir.

2000 yılında yeniden düzenlenen ve 2005 yılında bazı değişikliklere uğrayan doçentlik sınavı sisteminde jüri üyeleri adayların eserlerini etik yönden de incelemekle yükümlü kılınmışlardır. Herhangi bir etik ihlal kuşkusu olduğunda veya bir ihbar durumunda konu Doçentlik Sınav Komisyonuna havale edilmekte, bu komisyon da şikayeti ciddi bulursa kurulan Etik Komisyonu

Prof.Dr.Şevket RUACAN
Koç Üniversitesi Tıp Fakültesi - İSTANBUL
sruacan@tr.net

havale etmektedir. Etik Komisyon konu hakkında deneyimli en az 5 profesörden oluşmaktadır. Bu komisyon olayı belgeleriyle incelemekte, gerekli gördüğünde alan uzmanlarından oluşan bir alt komisyon kurmakta, suçlanan adayın savunmasını almakta, sonuçta etik ihlalin varlığı ve türü konusunda bir karara vararak Üniversitelerarası Kurula sunmaktadır. Etik ihlallerin türüne göre adaya 1 ile 3 yıl süreyle sınava girememe, kesinleşmiş intihal durumunda ise sınava bir daha girememe cezası verilmektedir. Komisyon 2005 yılında Etiğe Aykırı Davranışlar Yönergesi adıyla ihlal türlerini tanımlayan bir yönerge de yayınlayarak web sayfasında ilan etmiştir.

Doçentlik Sınavı Etik Komisyonunun yıllar içinde incelediği dosya sayıları ve önerilen yaptırımlar Tablo 1.de verilmektedir.

2005 YILI VERİLERİ

DOÇENTLİK SINAVINA BAŞVURAN ADAY SAYISI	3154
ETİK KOMİSYONUNCA İNCELENEN DOSYA SAYISI	120
ETİK KOMİSYONUNCA İADE EDİLEN DOSYA SAYISI	92
ETİK KOMİSYONUNCA CEZA ALAN DOSYA SAYISI	28

2006 YILI VERİLERİ

DOÇENTLİK SINAVINA BAŞVURAN ADAY SAYISI	2178
ETİK KOMİSYONUNCA İNCELENEN DOSYA SAYISI	83
ETİK KOMİSYONUNCA İADE EDİLEN DOSYA SAYISI	53
ETİK KOMİSYONUNCA CEZA ALAN DOSYA SAYISI	30

2007 YILI VERİLERİ

DOÇENTLİK SINAVINA BAŞVURAN ADAY SAYISI	3499
ETİK KOMİSYONUNCA İNCELENEN DOSYA SAYISI	135
ETİK KOMİSYONUNCA İADE EDİLEN DOSYA SAYISI	97
ETİK KOMİSYONUNCA CEZA ALAN DOSYA SAYISI	38

2008 YILI VERİLERİ

DOÇENTLİK SINAVINA ESERDEN BAŞVURAN ADAY SAYISI	3195
DOÇENTLİK SINAVINA SÖZLÜ AŞAMADAN BAŞVURAN ADAY SAYISI	684
ETİK KOMİSYONUNCA İNCELENEN DOSYA SAYISI	140
ETİK KOMİSYONUNCA İADE EDİLEN DOSYA SAYISI	111
ETİK KOMİSYONUNCA CEZA ALAN DOSYA SAYISI	28
HALEN İNCELEMESİ DEVAM EDEN DOSYA SAYISI	1

Tablo 1. Yıllar içinde doçentlik sınavı başvuruları ve Doçentlik Sınavı Etik Komisyonunca incelenip karara bağlanan durumlar.

Bu tablolardan görülebileceği üzere ülkemizde her yıl ortalama 3000 kişi (2178 – 3499) değişik alanlardan doçent olmak için başvurmaktadır. Bunlardan değişik yıllarda 83 ile 140 dosya etik bakımdan ciddi bulunarak incelemeye alınmıştır. Bu dosyalardan da gene değişik gerekçelerle her yıl ortalama 30 tanesine yaptırım önerilmiştir. Örnek olarak 2006 yılında yaptırım uygulanan dosyalar gerekçeleri ve sayıları Tablo 2’de verilmektedir.

GEREKÇELER	Sayı
HAKSIZ YAZARLIK	5
MAKUL ÖLÇÜLERİ AŞAN ALINTILAR YAPMAK	5
DUBLİKASYON ve DİLİMLEME	1
ÇARPITMA	1
JÜRİ ÜYELERİNE YANILTICI YANLIŞ YA DA EKSİK BEYANDA BULUNMAK	3
DANIŞMANI OLDUĞU YÜKSEK LİSANS TEZİNDEN ÜRETTİĞİ YAYINA TEZ SAHİBİ ÖĞRENCİSİNİN ADINI YAZMAMAK	1
DUBLİKASYON	4
DİLİMLEME VE HAKSIZ YAZARLIK	1
HAKSIZ YAZARLIK VE DUBLİKASYON	1
MAKUL ÖLÇÜLERİ AŞAN ALINTILAR YAPMAK+JÜRİYİ YANILTICI YANLIŞ YADA EKSİK BEYANDA BULUNMAK	3
HAKSIZ YAZARLIK+DOKTORA TEZİNDEN YAYIN ÜRETEREK JÜRİYİ YANILTICI BEYANDA BULUNMAK	1
SAHTECİLİK	1
DUBLİKASYON+HAKSIZ YAZARLIK	1
DOKTORA TEZİNDEN YAYIN ÜRETEREK JÜRİYİ YANILTICI BEYANDA BULUNMAK	2

Tablo 2. 2006 Yılında Doçentlik Sınavı Etik Komisyonu tarafından saptanan etik ihlal türleri

Bu çalışmalar konu ile ilgili akademik toplumda belirli düzeyde bir bilgilenme ve titizliğin başladığı izlenimini vermektedir. Özellikle son yıllarda ciddi ihlal türlerinde kayda değer bir azalma olduğu saptanmıştır. Ülkemizde en yaygın ihlal türlerinden olan “Yazarlık Hakkı İhlalleri”, “Çifte Yayın-Dublikasyon” ve “Makul Ölçüleri Aşan Alıntılar Yapmak” adayların giderek daha titizlikle dikkate aldıkları hususlar olmaya başlamıştır. Bu olumlu gelişmelerin akademik toplumun yayınlar, konferanslar, sempozyumlarla sürekli uyarılması yanı sıra ihlalin ortaya çıkması durumunda ciddi ve tavizsiz yaptırımlarla karşı karşıya gelineceğinin anlaşılması sonucunda sağlandığı gerçektir.

Bu umut verici ilerlemelere karşın ne yazık ki aksi yönde gelişmelere de rastlanmıştır. Bunların başlıca nedenleri arasında uzmanlık kurullarının saptama ve kararlarının üst kuruluşlar ve mahkemeler tarafından çeşitli nedenlerle geri çevrilmesi, bürokratik sistem içinde bilinçsiz veya kasıtlı usul hataları yapılması, siyasi bölgesel veya sosyal kayırmacılık sayılabilir. Türkiye’yi uluslararası bilim camiasında çok olumsuz gösteren 2 olayda (tıp ve fizik alanlarında) bürokrasi ve yargının bir dizi hatalı uygulamaları sonucu ülkemiz etik konularda duyarsız ve güvenilmez bir görüntü yansıtmıştır.

Daha da önemlisi 2009 yılında yeniden düzenlenen Doçentlik Sınav Yönetmeliğinde sürekli Etik Komisyon kaldırılmış ve yılların deneyimleri sonucu ortaya çıkan kural ve uygulamalar silinmiştir. Bu yönetmelikte, tüm gelişmiş ülkelerdeki kavram ve teamüllerin aksine, etik ihlaller akademik değil hukuki bir görüş açısıyla ele alınmış ve disiplin suçları kapsamında değerlendirilmiştir. İnceleme ve değerlendirilme de Üniversitelerarası Kurulun yetkisinden çıkarılıp YÖK’e devredilmiştir. Etik ihlaller hemen sadece “intihal”e indirgenerek adayın o sınava girememesi yaptırımına bağlanmıştır. Diğer etik ihlal türleri açıkça belirtilmemiş ve inceleme-yaptırım YÖK disiplin kuruluna bırakılmıştır. Tüm yaptırımların “sadece” o sınav dönemi ile sınırlı olacağı yani en ciddi ihlallerde bile adayın bir sonraki sınava yeniden başvurabileceği anlaşılmaktadır. Ancak yeni yönetmeliğin belki de en can alıcı noktası 7.maddenin 6.fıkrasında vurgulanmaktadır: **“İddianın asılsız çıkması halinde, doçentlik süreci kaldığı yerden devam eder ve ilgili jüri üyesi hakkında şartların varlığı halinde idari ve adli soruşturma yapılır.”**

Bu maddenin bu ifade biçimiyle yönetmelikte yer alması kanımca öğretim üyelerini etik ihlalleri değerlendirmek ve ihbar etmekten caydırmak amacına yönelik olmalıdır. Çünkü bu alanda uzman olmayan birçok öğretim üyesi, karmaşık, bazen tartışmalı ve yorum gerektiren etik kavramlara dayalı ihbar yaparak kendi konumlarını tehlikeye atmak istemeyecektir.

Sonuç olarak Türkiye’nin etik konusunda bilimde ileri birçok ülkeyle aynı dili konuşmaya başlamışken geriye gitmesi üzücüdür. Bu gidiş özveriyle bilim ve akademiye gönül veren Türk insanların emeklerinin küçümsenmesi, yurtdışında olumsuz reaksiyonlarla karşılaşmaları, bilim dünyası içinde daha zor yer bulmaları sonuçlarını getirebilir.